

Het duurzaamheidsrapportage- landschap in Nederland over 2020

Een analyse van duurzaamheidsrapportering
door ondernemingen in Nederland

De noodzaak tot duurzaam ondernemen en daar transparant over rapporteren is evident. De consolidatie van duurzaamheidsrapportage standaarden en de diepgaande Europese wetgeving helpen de relevantie van deze informatie te verhogen. Naar aanleiding van onderzoek van PwC beschrijven wij in dit artikel duurzaamheidsrapportage trends van 117 organisaties van openbaar belang (OOB's) in Nederland over de afgelopen 3 jaar. Hierbij gaan wij in op mate en vormen van duurzaamheidsrapportage, het gebruik van standaarden, de ontwikkeling van wet- en regelgeving, de opkomst van klimaatverandering in de rapportage en in hoeverre assurance bij dit soort informatie wordt verstrekt.

Ons onderzoek laat zien dat er meer over duurzaamheid wordt gerapporteerd, met name geïntegreerd rapporteren wordt meer toegepast.

Tegelijkertijd zijn de absolute getallen nog te laag, 22% van de OOB's rapporteert nog niet in gestructureerde vorm over duurzaamheid. Ook zien we dat de roep om consistente richtlijnen voor duurzaamheidsrapportage van kracht blijven.¹ Inhoudelijk mag CO2-emissie meer toegelicht worden, bijvoorbeeld op scope 3. We zien verder dat er nog relatief weinig assurance wordt afgegeven over duurzaamheidsinformatie. We kunnen concluderen dat ondernemingen in Nederland onderweg zijn, maar nog niet klaar zijn voor de aankomende Europese Corporate Sustainability Reporting Directive.

Er is inmiddels behoorlijke druk van investeerders, klanten en regelgevers om over duurzaamheid te rapporteren, maar uiteindelijk gaat het om het echte resultaat: ondernemingen die vanuit de kern van hun activiteiten duurzaam opereren, met als logische uitkomst een transparante en betrouwbare rapportage.

1 FD, 2020, 'Wereldwijde standaard nodig voor niet-financiële informatie'

Inleiding: Urgentie voor duurzaamheid en ESG in jaarverslaggeving neemt toe

In de afgelopen jaren zijn de verwachtingen van de maatschappij ten aanzien van de bijdrage van ondernemingen aan het realiseren van duurzaamheidsdoelstellingen toegenomen. Consumenten en werknemers voeren de druk op ondernemingen om ambitieuze duurzaamheidsdoelstellingen te bereiken. Aandeelhouders en verstrekkers van financiering vragen om een duidelijke aanpak van duurzaamheidsrisico's en -kansen en belangenverenigingen leggen focus op specifieke duurzaamheidsaspecten. Ook wetgevers komen met meer duurzaamheid wetgeving en rapportagevereisten. Ondernemingen zullen zich moeten voorbereiden op fundamentele veranderingen in vrijwel alle aspecten van hun organisatie. Deze aspecten kunnen onderverdeeld worden in wat PwC de drie dimensies van de ESG-revolutie noemt ²:

- een nieuwe kijk op rapportage;
- strategische heroriëntatie; en
- grootschalige bedrijfstransformaties.

Figuur 1: De drie dimensies van de ESG revolutie

De 'Sustainable Development Goals' (SDG's) worden vaak gezien als een startpunt om vervolgens duurzaamheidsvraagstukken op het gebied van klimaat en milieu (E), maatschappij (S) en goed ondernemingsbestuur (G) te adressen. Dit gebeurt van strategie tot executie, door de hele keten heen, op korte, middellange en lange termijn. Het is een flinke uitdaging om al die dimensies ook een plek te geven in de jaarverslaggeving. Geïntegreerd rapporteren wordt al langer toegepast, waarin middels het businessmodel de link tussen duurzaamheid en de financiële prestaties inzichtelijk wordt gemaakt. Tegelijkertijd laat de diepgang van de inhoud nog veel te wensen over². Onderzoek van EFRAG laat zien dat de toelichting op businessmodellen niet holistisch is ontwikkeld, toelichtingen vaak te positief zijn en dat de link tussen duurzaamheidsstrategieën en de financiële doelstellingen van ondernemingen vrij beperkt is.³ Ook worden duurzaamheidsrisico's frequenter en meer prominent toegelicht dan kansen en deze risico's en kansen worden op verschillende plaatsen in verslagen toegelicht. Een kwantificering van deze risico's en kansen wordt zelden gevonden.

Om de waarde van informatie te verhogen is het dus belangrijk dat ondernemingen stappen zetten in de rapportage over duurzaamheid. We zetten allereerst de aankomende wet- en regelgeving in Europa uiteen, daarna schetsen we het vrijwillige duurzaamheidsrapportagelandschap om vervolgens resultaten te presenteren uit kwantitatief onderzoek in de Nederlandse markt.

De uitkomsten van de onderzochte rapportages over de afgelopen drie jaar van in totaal 117 ondernemingen geven een goed beeld van hoe het duurzaamheidsrapportagelandschap in Nederland ervoor staat.

Snel opkomende wet- en regelgeving in Europa voor duurzaamheidsrapportage

Europese wet- en regelgeving moet voor consistentie in duurzaamheidsrapportage zorgen. Het huidige besluit niet-financiële informatie (ofwel Non-Financial Reporting Directive, NFRD) leidt nog onvoldoende tot relevante, vergelijkbare en betrouwbare duurzaamheidsinformatie aan stakeholders.⁵ Gedreven door de Green Deal en het Fit for 55 programma maakt de Europese Unie inmiddels haast met het implementeren van regelgeving die verbeterde en meer consistente toelichting op duurzaamheid afdwingt. Twee belangrijke ontwikkelingen springen eruit: De EU Taxonomie voor duurzame activiteiten (EU Taxonomie)⁴ is door de Europese Commissie aangenomen om duurzame activiteiten te kunnen classificeren. De verplichte toelichtingen focussen zich eerst op klimaatverandering en -adaptatie en verplicht bedrijven toe te lichten in hoeverre activiteiten duurzaam zijn volgens het classificatie stelsel. De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)⁵ kent een uitbreiding van de NFRD, namelijk op verplichte toelichtingen, in scope en op governance aspecten.

2 PwC, 2021, 'Bedrijven moeten voorbereid zijn op een ESG-revolutie' (<https://pwc.to/3BFB4V7>)

3 EFRAG, 2021, 'Towards Sustainable Businesses: Good Practices in Business Model, Risks and Opportunities Reporting in the EU' (<https://www.efrag.org/News/Project-533/Insights-on-Reporting-the-Business-Model-Sustainability-Risks-and-Opportunities>)

4 EU, 2021, 'EU taxonomy for sustainable activities' (https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en#201120)

5 EU, 2021, 'Corporate sustainability reporting directive' (https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en)

Rapportagejaar 2023 is daarbij cruciaal, waarin niet alleen beursgenoteerde, maar ook grote ondernemingen moeten gaan rapporteren over duurzaamheid in hun bestuursverslag. Tot die tijd is de rapportering over duurzaamheid in grote mate vrijwillig. 2023 nadert snel en ondernemingen zullen voorbereidingen moeten treffen.⁶

Reden genoeg om in dit jaarlijks terugkerende artikel te onderzoeken hoe het rapportagelandschap met betrekking tot duurzaamheid bij de ondernemingen als onderdeel van dit onderzoek ervoor staat in 2020.

De EU Taxonomie voor duurzame activiteiten

De EU Taxonomie voor duurzame activiteiten is een classificatiesysteem die voor de belangrijkste vervuilende of mogelijke vergroenende activiteiten beschrijft wanneer deze als 'duurzaam' mogen worden bestempeld. In totaal zijn er zes milieudoelstellingen binnen de EU-taxonomie, waarvan de eerste twee zijn uitgewerkt:

- Mitigeren van klimaatverandering
- Aanpassing aan de klimaatverandering

Vanaf 2021 moeten ondernemingen binnen de scope van deze taxonomie rapporteren over de klimaatimpact van hun activiteiten. Ondernemingen moeten eerst vaststellen welke van haar activiteiten beschreven zijn in de taxonomie (eligibility) en dan of en in hoeverre deze aan de normen voldoen om duurzaam genoemd te mogen worden (alignment). Percentages eligibility en alignment moeten in omzet, materiële vaste activa (en aan deze activa gelieerde operationele kosten, zoals R&D) weergegeven worden in tabelvorm. Hierbij spelen ook principes als 'do no significant harm' en 'compliance with minimum safeguards' een rol. Kort samengevat is een activiteit in lijn met de taxonomie als het substantieel bijdraagt aan verduurzaming en geen afbreuk doet aan andere duurzaamheidsdoelstellingen.

De overige vier doelstellingen (bescherming van water en maritieme hulpbronnen, transitie naar een circulaire economie, preventie van vervuiling en bescherming van biodiversiteit en ecosystemen) alsmede sociale en governance doelstellingen worden in de toekomst uitgewerkt.

Voor financiële instellingen kunnen andere en aanvullende regels gelden.

6 PwC, 2021, Onderschat de Corporate Sustainability Reporting Directive niet - start met het strategisch perspectief <https://www.pwc.nl/nl/spotlight/assets/documents/pwc-spotlight-uitgave-2021-3.pdf>

De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)

De CSRD is de opvolger van het Besluit bekendmaking niet-financiële informatie (ook bekend als Non Financial Reporting Directive, NFRD), die van toepassing wordt over verslagjaar 2023 en die wetgeving uitbreidt langs vier pijlers:

- Verbreding van de toepassing scope naar grote ondernemingen;
- Gedetailleerde rapportageverplichtingen waarbij ook de keten en het dubbele materialiteitsprincipe moet worden meegenomen, met informatie over de korte, middellange en lange termijn;
- Publicatie in het bestuursverslag, met toenemende verantwoordelijkheden voor governance organen;
- Verplichte externe verificatie met een beperkte mate van zekerheid.

Inhoudelijk zullen de volgende rapportage componenten in nieuwe European Sustainability Reporting Standards (ESRS) worden verwerkt, die in 2022 beschikbaar moeten komen, met als bouwblokken:

- Korte beschrijving van het bedrijfsmodel en de strategie, inclusief haar veerkracht;
- Doelstellingen met betrekking tot duurzaamheidskwesties die door het bedrijf zijn vastgesteld en de geboekte vooruitgang bij het bereiken van die doelstellingen;

- Rol administratieve, bestuurlijke en toezichhoudende organen;
- Beleid met betrekking tot duurzaamheidskwesties;
- Voornaamste risico's en afhankelijkheden en het managen van die risico's;
- Indicatoren die relevant zijn voor de openbaarmaking van informatie waarnaar wordt verwezen in de punten 1 tot en met 5 hierboven, en de openbaarmakingen van de EU Taxonomie voor duurzame activiteiten;
- Immateriële activa: intellectueel, menselijk, sociaal en relationeel kapitaal;
- Proces uitgevoerd om de informatie opgenomen in het bestuursverslag te identificeren en rekening te houden met korte, middellange en lange termijn horizon; en
- Due diligence-proces en de belangrijkste nadelige gevolgen voor het bedrijf en zijn waardeketen.

De European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) is aangewezen gedetailleerde ESRS te ontwikkelen, welke in oktober 2022 worden verwacht.

Het landschap van duurzaamheidsrapportage raamwerken, standaarden en andere initiatieven blijft divers

In de aanloop naar wet- en regelgeving zijn er al langere tijd wereldwijd tal van vrijwillige initiatieven die bijdragen aan transparantie in de rapportering over duurzaamheid. Verschillen in bestaande standaarden en frameworks zijn met name te vinden in:

- de doelstelling (bijvoorbeeld gericht op het rapporteren of op verbeteren van duurzaamheidsprestaties);
- het perspectief dat is gehanteerd (stakeholder of investor);
- het uitgangspunt dat wordt gekozen (duurzaamheidsimpact van de organisatie op de wereld of impact van duurzaamheid op de organisatie); en/of
- de onderwerpen die worden behandeld (een algeheel rapportage raamwerk of specifiek thema zoals CO2-emissies of mensenrechten).

We behandelen de meest prominente initiatieven in deze paragraaf.

Op dit moment worden de Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative (GRI Standaarden) wereldwijd het meest gebruikt om te rapporteren over duurzaamheidsinformatie en bijbehorende 'key performance indicatoren' (KPI's)⁷. Ook de rapportagestandaarden van de Sustainability Accounting Standards Boards (SASB) worden in toenemende mate gehanteerd.

Vaak worden deze standaarden toegepast samen met het Integrated Reporting Framework van het International Integrated Reporting Council (IIRC). Onlangs is bekend geworden dat SASB en IIRC samengaan onder de Value Reporting Foundation (VRF). De IFRS Foundation gaat deze VRF consolideren onder de nieuw opgerichte International Sustainability Standards Board (ISSB), om wereldwijde duurzaamheidsrapportage standaarden naast IFRS te maken.⁸

Een ander veel gebruikt framework betreft de aanbevelingen van de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). De focus van TCFD ligt op vrijwillige en consistente rapportering van klimaat gerelateerde financiële risico's die worden gebruikt om aandeelhouders en andere stakeholders te informeren. Tot slot is er het 'Science-based Targets initiative' (SBTi). Dit initiatief definieert en promoot best practices voor emissiereductie en 'net-zero' doelstellingen in lijn met de klimaatwetenschap. Het stelt een wetenschappelijk onderbouwd pad vast voor ondernemingen om hun CO2 emissies te verminderen en op die manier toekomstbestendig te groeien.

Onderzoekspopulatie van 117 OOB's in Nederland

Voor dit artikel is de onderzoekspopulatie opgebouwd uit een set van 117 organisaties van openbaar belang (OOB's) met een connectie met de Euronext Amsterdam per 31-12-2020.

Het leeuwendeel van de populatie bestaat uit ondernemingen die onderdeel uitmaken van de Amsterdam Exchange Index (AEX), Amsterdam Midkap Index (AMX) en de Amsterdam Small Cap Index (AScX) die we allemaal in het onderzoek hebben meegenomen.

Deze ondernemingen zijn verder aangevuld met andere soorten ondernemingen, 'overige OOB's' genoemd. Om consistentie in de populatie van overige OOB's te waarborgen zijn de volgende selectiecriteria toegepast:

1. De onderneming heeft een connectie met de Euronext Amsterdam. Dit kan in de vorm van een aangeboden obligatie op de Euronext of een beursnotering buiten de AEX, AMX of AScX. Op deze manier is gegarandeerd dat er uitsluitend OOB's in onze dataset zitten. Dus rechtspersonen met effecten die zijn toegelaten tot de handel op een gereguleerde markt⁹.
2. De OOB dient een Nederlandse rechtsvorm te hebben (N.B.: voor de AEX, AMX en AScX zijn in dit onderzoek ook andere rechtsvormen meegenomen), dit criterium wordt toegepast omdat de focus van dit onderzoek immers op het Nederlandse duurzaamheidsrapportage landschap ligt.
3. Tot slot dient de OOB economisch actief te zijn, dit betekent dat bijvoorbeeld participatiemaatschappijen en failliete ondernemingen niet worden meegenomen in de populatie.

7 GRI, n.d., 'The GRI Standards: the global standards for sustainability reporting' https://www.globalreporting.org/standards/media/2458/gri_standards_brochure.pdf

8 IFRS, 2021, 'IFRS Foundation announces International Sustainability Standards Board, consolidation with CDSB and VRF, and publication of prototype disclosure requirements' <https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2021/11/ifrs-foundation-announces-issb-consolidation-with-cdsb-vrf-publication-of-prototypes/>

9 Burgerlijk Wetboek boek 2 artikel 2:398 lid 7. (2021, 16 november) <https://wetten.overheid.nl/BWBR0003045/2021-07-01>

De populatie is als volgt opgebouwd.

Populatie (N)	2020, 2019, 2018*
AEX	25
AMX	24**
AScX	25
Overige OOB's	43
Totaal	117

Tabel 1: Populatie gebruikte dataset

*Dezelfde populatie in elk jaar, gebaseerd op 31-12-2020

**één onderneming had geen jaarverslag publicatieverplichting meer na 31-12-2020 waardoor het aantal van de AMX op 24 uitkomt.

Voor alle ondernemingen geldt dat 31-12-2020 de peildatum is waarop de ondernemingen zijn geselecteerd. Dit is relevant omdat er verschuivingen plaatsvinden op de beurs, deze zijn buiten beschouwing gelaten. De ondernemingen zijn dus over drie jaar gelijk. Over 2020 en 2019 is voor alle 117 ondernemingen data beschikbaar in ons onderzoek. Voor 2018 is alleen de AEX, AMX en AScX data beschikbaar ter vergelijking in ons onderzoek.

Type rapportering laat geïntegreerd en gecombineerd rapporteren zien als meest gebruikte vorm

Uit ons onderzoek blijkt dat 78% van de ondernemingen in een bepaalde vorm rapporteert over duurzaamheid in 2020. In 2019 was dit 72%.

Dit betekent dat er sprake is geweest van een stijging van 6%, die past bij de toenemende aandacht voor duurzaamheid. De vormen van rapportering bestaan uit:

- Integrated reporting - hierin wordt financiële en niet financiële informatie geïntegreerd weergegeven;
- Gecombineerde rapportage - hierin wordt duurzaamheidsinformatie vaak in een apart hoofdstuk in het jaarverslag weergegeven;
- Duurzaamheidsverslag - een apart duurzaamheidsverslag; of
- Website - op de website van de onderneming.

Rapportering	# '20	% '20	# '19	% '19
Integrated reporting	53	45%	45	38%
Gecombineerde rapportage	27	23%	26	22%
Duurzaamheidsverslag	10	9%	10	9%
Website	1	1%	3	3%
Geen rapportage	26	22%	33	28%
Totaal	117	100%	117	100%

Tabel 2: rapporteringsvormen

Rapportering AEX, AMX, AScX	# '20	% '20	# '19	% '19	# '18	% '18
Integrated reporting	37	50%	30	41%	13	18%
Gecombineerde rapportage	21	28%	18	24%	33	45%
Duurzaamheidsverslag	9	12%	9	12%	9	12%
Website	1	1%	3	4%	2	3%
Geen rapportage	6	8%	14	19%	17	23%
Totaal	74	100%	74	100%	74	100%

Tabel 3: rapporteringsvormen AEX, AMX, AScX

Tabel 2 laat de rapporteringsvormen zien over 2020 en 2019. Niet alleen zijn meer ondernemingen gaan rapporteren over duurzaamheid, ook is er een stijging zichtbaar in het geïntegreerd en gecombineerd rapporteren. Het aantal geïntegreerde verslagen neemt toe met 8 ofwel 7%.

Binnen het OOB-segment van de gebruikte dataset kan onderscheid worden gemaakt tussen beursgenoteerde ondernemingen met een AEX, AMX of AScX notering en overige noteringen. Als we inzoomen op beursgenoteerde ondernemingen aan de AEX, AMX en AScX zoals opgenomen in tabel 3, zien we dat er in deze groep meer gerapporteerd wordt over duurzaamheid met een duidelijke trend sinds 2018. Met name geïntegreerd rapporteren wordt meer toegepast, van 13 ondernemingen ofwel 18% in 2018 naar 37 ofwel 50% in 2020. Een trend die we naar verwachting ook bij niet-beursgenoteerde ondernemingen gaan zien, zeker op het moment dat de CSRD van kracht wordt.

De verwachting is dat gezien de ontwikkelingen in de maatschappij en de daarbij behorende (toekomstige) regelgeving, de trend een toename zal zijn in rapportage over duurzaamheid in de komende jaren. Vanaf rapportagejaar 2023 zullen alle ondernemingen als onderdeel van dit onderzoek in scope zijn van de CSRD. Dat houdt voor de ondernemingen in dit onderzoek in dat er uiteindelijk sprake zal zijn van duurzaamheidsrapportering in het bestuursverslag.

Transpanter rapportering middels 'integrated reporting'

De Hogeschool van Leiden doet jaarlijks onderzoek naar jaarverslagen van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Zij kijken met name naar de mate van transparantie in jaarverslagen. In het onderzoek is geconstateerd dat de ondernemingen 9% transparanter rapporteren in 2020 dan voorgaand jaar (2019). Een manier om transparanter te rapporteren is 'integrated reporting', omdat integrated reporting betekent dat een onderneming in hoge mate openheid geeft over relevante facetten van de bedrijfsvoering die breder is dan financiering. Aan de hand van relevante kapitalen worden de input, de activiteiten en uiteindelijk de output, outcome en impact weergegeven. Het gaat dan niet alleen om de impact van de organisatie op duurzaamheidsonderwerpen, maar ook de impact van duurzaamheid op het bedrijfsmodel van de onderneming. Dit zogeheten dubbele materialiteitsperspectief komt ook in de CSRD nadrukkelijk terug.

Recent Europees onderzoek¹⁰ naar good practises in het toelichten van duurzaamheid in bedrijfsmodellen en de daaraan gerelateerde duurzaamheidskansen en -risico's laat zien dat er nog een weg te gaan is. De toelichting van bedrijfsmodellen zijn vaak niet holistisch ontwikkeld, laten onvoldoende de waardecreatie (of -destructie) zien, missen balans, eenduidigheid en kwantificering van risico's en kansen.

Het ministerie van economische zaken voert een tweejaarlijks onderzoek uit, de Transparantiebenchmark. De Transparantiebenchmark wordt tweejaarlijks uitgebracht, hierbij wordt de Kristalprijs wordt uitgereikt aan de meest toonaangevende onderneming op het gebied van maatschappelijke verslaggeving. In de Transparantiebenchmark van 2019 is te lezen dat ondernemingen transparanter rapporteren. Dit is in lijn met dezelfde constatering van de Hogeschool van Leiden en ons eigen onderzoek. Ook in het juryrapport van de FD Henri Sijthoff-prijs is te lezen dat informatie over duurzaamheid inmiddels ruimschoots voorhanden is in de verslagen, wel kan die informatie concreter volgens de jury.¹¹

Ondernemingen in de energiesector en financiële sector rapporteren relatief vaak over duurzaamheid.

Voor 2020 en 2019 hebben we ingezoomd op de diversificatie tussen industrieën zoals te zien in tabel 4.

Enige vorm van rapportering over duurzaamheid				
Industrie (N = 117)	% '20	# '20	% '19	# '19
Energy, utilities & resources	95%	18	83%	15
Financial services	93%	25	79%	23
Consumer markets	79%	15	74%	14
Industrial manufacturing and automotive	78%	18	77%	17
Technology, media & telecom sector	65%	13	64%	14
Health care & Pharmaceuticals	40%	2	20%	1
Totaal	78%	91	72%	84

Tabel 4: rapportering over duurzaamheid per industrie

Op basis van tabel 4 blijkt dat met name ondernemingen in de energiesector en de financiële sector in hoge mate (>90%) rapporteren over duurzaamheid. Dit komt voor wat betreft de energiesector vermoedelijk door de grote rol die energiebedrijven in de transitie naar duurzame energie spelen. Voor de financiële sector heeft dit te maken met de rol die zij heeft in het verschaffen van financiering aan duurzamere ondernemingen, vanuit het Europese Sustainable Finance Platform¹² neemt ook de wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheidsrapportering enorm toe voor deze sector.

10 EFRAG, October 2021, 'Towards Sustainable Businesses: Good Practices in Business Model, Risks and Opportunities Reporting in the EU' <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=/sites/webpublishing/SiteAssets/EFrag%20PTF-RNFRO%20-%20Main%20Report.pdf>

11 FD, 2021, FD Henri Sijthoff-prijs 2021 <https://fd.nl/dossier/henri-sijthoff-prijs>

12 European Commission, n.d., 'Platform on sustainable Finance' https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/overview-sustainable-finance/platform-sustainable-finance_en

Een voorbeeld van regelgeving is de EU Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)¹³, hierin wordt het duurzame profiel van kapitaal vergelijkbaar gemaakt tussen verschillende financiële instellingen. De belangrijke drijfveer achter de regelgeving is dat de financiële sector veel invloed heeft op haar klanten en investeringen, een voorbeeld hiervan is kapitaalverstrekking waarbij duurzaamheidseisen kunnen worden gesteld aan de besteding van het kapitaal.

Vervolgens is zichtbaar dat er sprake is van een middenveld met consumentgerichte ondernemingen, productieondernemingen en technologie- en mediaondernemingen. Percentages in deze sectoren liggen tussen de 60% en 80%.

Overige ondernemingen rapporteren in mindere mate of niet over duurzaamheid, de verwachting is dat deze lage percentages veroorzaakt worden doordat deze ondernemingen minder in beeld zijn van de maatschappij als het gaat om duurzaamheid. Stakeholders zijn vaak meer geconcentreerd en hebben mogelijk minder behoefte aan duurzaamheidsrapportages. Dit is in lijn met het beeld dat we schetsen in het onderzoek naar 2019 jaarverslagen.¹⁴

13 EU, June 2020, 'Regulation (EU) 2020/852'
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32020R0852>

14 M. Looijenga & S. Schröder, December 2020, 'Het duurzaamheidsrapportagelandschap in Nederland over 2019'
<https://www.pwc.nl/nl/assets/documents/pwc-duurzaamheidsrapportage-2019.pdf>

Een grote groep rapporteert niet over CO2-emissies

Klimaat is door de bank genomen het meest relevante duurzaamheid onderwerp dat in vrijwel alle gevallen terugkomt in duurzaamheidsrapportering. Begin 2021 werd deze relevantie duidelijk naar voren gebracht door de accountant van Shell. In de controleverklaring bij het jaarverslag van Shell gaf de accountant veel aandacht aan de klimaatdoelstellingen van de onderneming en hoe deze financieel verwerkt zijn. Deze controleverklaring heeft brede media-aandacht gehad en was een signaal dat klimaat onder geen beding een ondergeschoven kindje is. In oktober 2021 kwam Eumedion (belangenbehartiger van institutionele beleggers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid) met twee brieven naar buiten. Eén brief¹⁵ was gericht aan de accountants en één brief¹⁶ was gericht aan de besturen van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. In de brief richting de besturen werd een aantal verzoeken gedaan:

1. Het publiceren en bediscussiëren van een transitie naar net-zero strategie met de aandeelhouders;
2. Aandeelhouders laten stemmen over de strategie en de implementatie hiervan op een periodieke basis; en
3. Rapporteren over diversiteit en inclusie beleid met betrekking tot het personeelsbestand en bijbehorende ontwikkeling hiervan.

In de brief richting de accountants werd de prioriteit van het behalen van een net-zero economie in 2050 aangehaald. Eumedion spreekt de verwachting uit dat accountants risico's als resultaat van klimaatverandering meenemen in hun aanpak en management stimuleren om na te denken over de impact van deze risico's op haar schattingen.

Vanwege de relevantie van klimaatverandering hebben we in kaart gebracht in hoeverre OOB's informatie geven over CO2-uitstoot, waarbij de drie scopes gehanteerd worden:

- Scope 1 betreft de eigen directe uitstoot.
- Scope 2 betreft de uitstoot door het inkopen van energie (elektriciteit).
- Scope 3 betreft de uitstoot in de keten (bijvoorbeeld gerelateerd aan in- en verkoop van producten en diensten).

Uit tabel 5 blijkt dat 40% van de ondernemingen nog niet rapporteert over CO2 uitstoot volgens de gebruikelijke methodologie (2019=44%). Dit beeld sluit niet aan bij de huidige tijdgeest waarin Europa met een klimaatakkoord hamert op het verlagen van uitstoot. Het inzichtelijk maken van de uitstoot is de eerste stap. Ondernemingen die hier geen verdere stappen in gaan zetten zullen hier door stakeholders worden aangesproken en door wet- en regelgeving worden ingehaald.

Het feit dat veel ondernemingen wel rapporteren over alle drie de scopes voor CO2 is een positieve ontwikkeling (2020=46%; 2019=41%). Dit omdat scope 3 de meest complexe scope betreft, deze uitstoot vindt plaats buiten de onderneming zelf en die heeft in mindere mate data beschikbaar om hierover te rapporteren.

CO2 rapportering								
	Scope 1	%	Scope 1&2	%	Scope 1,2&3	%	Geen	%
AEX (N=25)	0	0%	2	8%	15	60%	8	32%
AMX (N=24)	0	0%	4	17%	15	63%	5	21%
AScX (N=25)	1	4%	6	24%	7	28%	11	44%
OOB (N=43)	0	0%	3	7%	17	40%	23	53%
Totaal N=117	1	1%	15	13%	54	46%	47	40%

Tabel 5: rapportering CO2-uitstoot scopes 2020

15 Eumedion, October 2021, 'To the executive and supervisory directors of Dutch listed companies' <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Focus-Letter-2022.pdf?v=211028164300>

16 Eumedion, October 2021, 'To the Executive and Supervisory Board of the six Public Interest Entities' Audit Firms' <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Audit-Firm-Letter-2022.pdf?v=211028164300>

Als we kijken naar de ondernemingen genoteerd aan de AEX, AMX & AScX dan zien we dat 32% nog geen inzicht geeft in de eigen CO2 uitstoot. Tot slot geeft 50% geen inzicht in de CO2 uitstoot in scope 3.

In onderstaande tabel is de CO2 rapportering in 2019 weergegeven.

CO2 rapportering								
	Scope 1	%	Scope 1&2	%	Scope 1,2&3	%	Geen	%
AEX (N=25)	0	0%	3	12%	17	68%	5	20%
AMX (N=24)	0	0%	4	17%	11	46%	9	37%
AScX (N=25)	1	4%	6	24%	5	20%	13	52%
OOb (N=43)	0	0%	3	7%	15	35%	25	58%
Totaal N=117	1	1%	16	14%	48	41%	52	44%

Tabel 6: rapportering scopes 2019

Als we de vergelijking maken tussen 2019 en 2020, dan is zichtbaar dat er in 2020 sprake is van een stijging van de rapportering over CO2. De grootste stijging is zichtbaar in de scope 1, 2 en 3 rapportering over alle subpopulaties. Bij de AEX een toename van 8%, bij de AMX 17%, bij de AScX 8% en tot slot is bij de overig-oob populatie een toename van 5% zichtbaar. De conclusie die hieraan verbonden wordt is dat CO2 rapportering steeds meer gangbaar wordt, de grootste ondernemingen lopen voorop. Tegelijkertijd moeten ook nog stappen gezet worden, 40% kent nog geen CO2 rapportering in lijn met de scopes.

Rapportage over overige E, S en G thema's vraagt om meer vergelijkbaarheid

Naast rapportage over CO2 zien we ook de rapportage over andere thema's binnen ESG toenemen. Vaak gebeurt dit door toepassing van vrijwillige standaarden, zoals de GRI-standaarden of het Integrated Reporting framework.

Thematiek waarover wordt gerapporteerd op ESG - ook wel materiële onderwerpen genoemd - worden opgehaald via stakeholder onderzoeken. Denk aan onderwerpen als afval (E), arbeidsomstandigheden in de keten (S) en anti-omkoping en -corruptie (G). Deze onderwerpen worden naar belangrijkheid geplot in een zogenoemde materialiteitsmatrix om zo sturing te geven aan de meest relevante onderwerpen. Voor alle 117 ondernemingen in de populatie hebben we onderzocht of ze een materialiteitsmatrix opnemen.

Ondernemingen met materialiteitsmatrix	2020	2019	2018
AEX (N=25)	76%	80%	60%
AMX (N=24)	79%	79%	54%
AScX (N=25)	60%	56%	48%
OOb (N=43)	42%	44%	geen data
Totaal (N=117)	61%	62%	54%

Tabel 7: materialiteitsmatrix

In tabel 7 is zichtbaar dat er tussen 2018 en 2020 een stijging heeft plaatsgevonden in het toelichten van materiële thema's. Dit zien wij als een positieve ontwikkeling, omdat een materialiteitsmatrix een belangrijk beginpunt is van relevante rapportage op duurzaamheidsinformatie. Tussen 2019 en 2020 is er sprake van stabiliteit. Naar de toekomst toe is de verwachting dat er een stijgende lijn zal zijn. De voornaamste reden voor deze verwachting is de toename van wet- en regelgeving.

Tegelijkertijd mist er vergelijkbaarheid tussen de bepaling van en de rapportering over deze thema's. We zien dat vrijwillig toegepaste standaarden relatief veel ruimte geven om op een eigen wijze over verschillende ESG-thema's te rapporteren. Daarom is een vergelijk zoals we op CO2 rapportage hebben uitgevoerd amper mogelijk op andere ESG-thema's. De CSRD maar ook toekomstige standaarden onder de ISSB zullen voor meer standaardisering moeten zorgen. Hoewel verder vergelijk in ons onderzoek niet is gemaakt zien we wel dat op een aantal thema's meer wordt gerapporteerd, zijnde:

- Diversiteit en inclusie;
- Verantwoord beleggen;
- Plastic gebruik en recycling; en
- Verantwoord omgaan met belastingen.

Assurance over duurzaamheidsinformatie blijft stabiel

Betrouwbare duurzaamheidsinformatie is belangrijk. Dit begint bij de onderneming, maar ook de accountant speelt hier een belangrijke rol om zekerheid te geven.¹⁷ Uit ons onderzoek blijkt dat in 2020 38% (2019: 38%) assurance heeft verkregen op hun duurzaamheidsinformatie (zie tabel 12 en 13). Hoewel assurance nu vrijwillig is, zal vanaf rapportagejaar 2023 assurance verplicht zijn onder de CSRD. Wij verwachten dat dit percentage dan ook flink zal stijgen in 2022 omdat ondernemingen zich voorbereiden hierop.

Als we inzoomen op de AEX, AMX en AScX voor het jaar 2020, 2019 en 2018 zien we een ander beeld (zie tabel 12, 13 en 14). Voor de AEX is tussen 2018 (56%) en 2019 (64%) sprake van een stijging in de assurance op duurzaamheidsinformatie. Tussen 2019 en 2020 is sprake van stabiliteit bij de AEX. Voor de AMX is sprake van stabiliteit in de verkregen assurance over de drie jaren (42% in zowel 2018, 2019 en 2020). Het beeld van stabiliteit is ook bij de AScX zichtbaar (24% in zowel 2018, 2019 en 2020).

Bij assurance worden twee niveaus onderscheiden, namelijk assurance met een beperkte mate van zekerheid (beoordeling) en assurance met een redelijke mate van zekerheid (controle). Het totaal aantal ondernemingen wat assurance verkrijgt in 2020 betreft 38%, dit houdt in dat 45 van 117 ondernemingen assurance verkrijgen.

Binnen deze groep van 45 ondernemingen verkrijgt 76% een beperkte mate van zekerheid en 24% een redelijke mate van zekerheid. Voor 2019 betreft het percentage wat assurance verkrijgt tevens 38%, binnen deze groep van 44 ondernemingen verkrijgt 77% een beperkte mate van zekerheid en 23% een redelijke mate van zekerheid.

Als we inzoomen op het totaal aantal ondernemingen en de percentages van het soort assurance dat wordt verkregen zien we dat beperkte mate van zekerheid het grootste deel betreft met 29% met een stabiel patroon over de drie indexen. In 2020 is een stijging te zien in de redelijke mate van zekerheid (16%) versus 2019 (12%). Dat ondernemingen nog niet voor een redelijke mate van zekerheid kiezen kan door verschillende redenen worden veroorzaakt, waaronder:

- de duurzaamheidsinformatie kent intern nog onvoldoende interne beheersing
- kostenbesparing; en/of
- het volgen van de markt (mede gedreven door aankomende wet- en regelgeving).

De vraag is of ondernemingen die stellen dat duurzaamheid zeer belangrijk is hier geen stappen in zouden moeten zetten. Gezien het toenemende belang van duurzaamheidsinformatie verwachten we ook dat het aantal ondernemingen dat voor reasonable assurance kiest zal toenemen. De EU heeft bij middelen de CSRD al aangekondigd de huidige beperkte mate van zekerheid tegen het licht te houden richting 2026.

17 PwC, 2020, Maak duurzaamheidsinformatie echt betrouwbaar (https://www.pwc.nl/nl/spotlight/assets/documents/pwc-spotlight-uitgave-2020-3_2.pdf)

De accountant die de jaarrekening controleert verstrekt vaak ook de assurance bij duurzaamheidsinformatie

In tabel 8 is zichtbaar dat in Nederland de accountant die de jaarrekening controleert ook vaak de opdracht krijgt om assurance te verstrekken bij de duurzaamheidsinformatie. Over het algemeen betreft dit een van de grotere accountantskantoren. In het buitenland zien we vaker dat andere accountants of verificatie firma's worden gevraagd assurance te geven bij de duurzaamheidsinformatie. Een reden dat we dat in Nederland minder zien is dat de duurzaamheidsinformatie vaak in hetzelfde jaarverslag als de jaarrekening staat en er steeds meer sprake is van geïntegreerd rapporteren. Dan is één en dezelfde assurance verstrekker gewenst. Tevens is in tabel 8 uitgedrukt hoeveel procent diverse assurance verstrekkers hebben bij het totaal van de ondernemingen in de populatie in 2020.

Assurance verstrekker	% ten opzichte van N=45
EY	27%
PwC	24%
KPMG	24%
Deloitte	18%
Overige non-accountantsorganisaties	7%

Tabel 8: Assurance verstrekkers 2020

Binnen de grote accountantskantoren is zichtbaar dat PwC één van de top twee assurance verstrekkers is voor duurzaamheidsinformatie in 2020. In onderstaande tabel is zichtbaar in hoeveel procent van de gevallen ondernemingen in een bepaalde industrie assurance krijgt over de duurzaamheidsinformatie.

Assurance over duurzaamheidsinformatie (N=45)	
Industrie	%
Energy, utilities & resources	61%
Consumer markets	53%
Financial services	52%
Industrial manufacturing and automotive	44%
Technology, media & telecom sector	38%
Health care & Pharmaceuticals	0%

Tabel 9: Assurance per industrie 2020

Het beeld bij assurance per industrie is vergelijkbaar met de analyse van tabel 4. Voor de meeste industriegroepen is sprake van percentages tussen de 40% en 60%.

Rapportage over TCFD en SBTi

In de vrijwillige frameworks, standaarden en andere initiatieven zien we toenemende aandacht voor TCFD en SBTi, zoals eerder geïntroduceerd. In investor presentaties zien wij steeds meer ondernemingen targets op CO2-uitstoot communiceren. Daarom hebben we in kaart gebracht in hoeverre ondernemingen hierover al rapporteren in hun verslaggeving over 2020. De definitie van rapporteren is breed geïnterpreteerd in dit geval. Het criterium is dat er minimaal een aankondiging is dat de onderneming in lijn met TCFD en/of SBTi gaat rapporteren tot aan daadwerkelijke rapportering in dat jaar.

SBTi (N=117)	#2020	% t.o.v. totaal	#2019	% t.o.v. totaal
AEX (N=25)	11	44%	11	44%
AMX (N=24)	4	1%	3	13%
AScX (N=25)	2	8%	2	8%
OOB (N=43)	3	7%	2	5%
Totaal	20	17%	18	15%

Tabel 10: Enige toelichting over SBTi

TCFD (N=117)	#2020	% t.o.v. totaal	#2019	% t.o.v. totaal
AEX (N=25)	16	64%	16	64%
AMX (N=24)	11	46%	7	29%
AScX (N=25)	2	8%	1	4%
OOB (N=43)	10	23%	8	19%
Totaal	39	33%	32	27%

Tabel 11: Enige toelichting over TCFD

Een lichte stijging is zichtbaar tussen 2019 en 2020 voor nagenoeg alle soorten ondernemingen. Tegelijkertijd zijn de absolute aantallen nog laag. Dit kan komen doordat implementatie van dit soort toelichtingen tijd nodig heeft en de toenemende aandacht voor TCFD en SBTi dus pas later leidt tot zichtbaarheid in het jaarverslag.

Het is lastig te voorspellen hoe de stijging hiervan in 2021 zal zijn, mede vanwege het feit dat beide initiatieven vrijwillig zijn. Tegelijkertijd vraagt toekomstige wet- en regelgeving om toelichting over klimaatrisico's en doelstellingen ten aanzien van klimaat. Ook is het belang hiervan de Tweede Kamer niet ontgaan. Op 22 april 2022 hebben vier Kamerleden vragen gesteld aan de Minister van Financiën over de toepassing van TCFD. Een van de vragen die werd gesteld ging over de verankering van het TCFD-raamwerk in de richtlijn niet-financiële informatie (CSRD). De CSRD wordt - net als de guidance op de NFRD - naar verwachting gebaseerd op de TCFD. Wij verwachten dat door de politieke aandacht het niet ondenkbaar zal zijn dat rapportering in lijn met de TCFD gemeengoed zal worden.

Concluderend en vooruitkijkend

Concluderend zien we een groei in duurzaamheidsrapportage door OOB's over de afgelopen jaren, met een stijging van 6% tussen 2019 en 2020. Tegelijkertijd zijn de absolute getallen nog laag, 22% van de OOB's rapporteert nog niet in gestructureerde vorm over duurzaamheid en 21% van de AEX, AMX en ASCX bedrijven heeft duurzaamheid nog niet verankerd in het jaarverslag. Met relatief hoge aantallen ondernemingen die nog niet over CO2 rapporteren (40%) of nog geen assurance verkrijgen (62%), kunnen we concluderen dat ondernemingen in Nederland nog niet klaar zijn voor de aankomende CSRD. Er moet nog veel gebeuren in slechts korte tijd.

Op meerdere vlakken valt nog vooruitgang te boeken. Zo blijft de roep om consistente richtlijnen voor duurzaamheid van kracht, met name op de S (social) en G (governance). CO2 moet meer toegelicht worden. Maar ook assurance vraagt om aandacht. Op basis van ons onderzoek lijkt het zo te zijn dat hoe kleiner de onderneming, des te minder rapportering over duurzaamheid plaatsvindt en hoe minder assurance wordt verschaft. Klein is hier maar relatief in ons onderzoek naar OOB's, dus er zullen in Nederland nog veel meer ondernemingen zijn die stappen moeten zetten. Wachten tot assurance verplicht is kan leiden tot uitdagingen die voorkomen hadden kunnen worden.

Naar de toekomst toe zijn we zeker dat duurzaamheidsrapportering een vlucht zal nemen. De voornaamste reden hiervoor is toenemende wet- en regelgeving en dan met name de CSRD die vanaf rapportagejaar 2023 van kracht is. Dan zal nagenoeg elke onderneming als onderdeel van dit onderzoek moeten rapporteren op duurzaamheid in het bestuursverslag. De druk van investeerders, klanten en medewerkers is voelbaar door deze wetgeving heen, maar uiteindelijk gaat het om het echte resultaat: ondernemingen die vanuit de kern van hun activiteiten duurzaam opereren, met als logische uitkomst een transparante rapportage.

Kortom, de komende jaren wordt veel ontwikkeling verwacht in de wijze waarop ondernemingen rapporteren over duurzaamheid. Belangrijk is dat deze rapportage ondernemingen ook helpt om op een meer duurzame manier te opereren.

2020 tabel assurance over duurzaamheidsinformatie (AEX, AMX, ASCX, OOB)				
Index/ soort	Geen assurance	Wel assurance	Waarvan redelijke mate*	Waarvan beperkte mate
AEX (N=25)	36%	64%	16%	48%
AMX (N=24)	58%	42%	13%	29%
AScX (N=25)	76%	24%	8%	16%
OOB (N=43)	70%	30%	5%	26%
Totaal (N=117)	62%	38%	9%	29%

Tabel 12: 2020 assurance over duurzaamheidsinformatie
*In de AEX, AMX als de AScX is er een onderneming met een combinatie van redelijke en beperkte mate van zekerheid op verschillende delen van het verslag. Deze zijn hier als ‘redelijke mate van zekerheid’ aangemerkt.

2019 tabel assurance over duurzaamheidsinformatie (AEX, AMX, ASCX, OOB)				
Index/ soort	Geen assurance	Wel assurance	Waarvan redelijke mate*	Waarvan beperkte mate
AEX (N=25)	36%	64%	12%	52%
AMX (N=24)	58%	42%	13%	29%
AScX (N=25)	76%	24%	4%	20%
OOB (N=43)	72%	28%	7%	21%
Totaal (N=117)	62%	38%	9%	29%

Tabel 13: 2019 assurance over duurzaamheidsinformatie
*In zowel de AEX als de AScX is er een onderneming met een combinatie van redelijke en beperkte mate van zekerheid op verschillende delen van het verslag. Deze zijn hier als ‘redelijke mate van zekerheid’

2018 tabel assurance over duurzaamheidsinformatie (AEX, AMX, ASCX)				
Index/ soort	Geen assurance	Wel assurance	Waarvan redelijke mate*	Waarvan beperkte mate
AEX (N=25)	44%	56%	12%	44%
AMX (N=24)	58%	42%	13%	29%
AScX (N=25)	76%	24%	4%	20%
Totaal (N=74)	59%	41%	9%	31%

Tabel 14: 2018 assurance over duurzaamheidsinformatie
*In zowel de AEX als de AScX is er een onderneming met een combinatie van redelijke en beperkte mate van zekerheid op verschillende delen van het verslag. Deze zijn hier als ‘redelijke mate van zekerheid’

Auteurs

Marcus Looijenga

Marcus is werkzaam als Director ESG Assurance & Reporting bij PwC Nederland. Marcus is tevens docent aan de Rijksuniversiteit Groningen op dit vakgebied en lid van diverse werkgroepen, waaronder de ESG Assurance werkgroep van de Nederlandse Beroepsgroep van Accountants.

Simon Schröder

Simon Schröder is werkzaam als Senior Associate ESG Assurance bij PwC Nederland en heeft zich gespecialiseerd in de rol van de accountant bij ESG rapportages.

Nota bene: In ons onderzoek hebben we soms keuzes moeten maken waar de rapportage niet eenduidig was. Dit is inherent aan deze vorm van onderzoek middels dataverzameling, waarbij professionele oordeel relevant is. Daarnaast is wet- en regelgeving in ontwikkeling, waarbij dit onderzoek de stand van zaken tijdens het schrijven in het najaar van 2021 heeft gehanteerd.